

Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

A szexista kifejezések megjelenése a nyelvhasználatban

Konzulens:
Dr. Gréczi-Zsoldos Enikő
egyetemi adjunktus

Készítette:
Kerekes Bernadett
Magyar BA

Miskolc
2015.

Tartalom

1. Bevezetés.....	3
2. Fogalommagyarázat	4
2.1. A gender fogalma.....	4
2.2. A szexizmus fogalma.....	5
3. A nemek közti különbségek a nyelvben.....	6
3.1. Nemi sztereotípiák a nyelvben.....	6
3.1.1. A „szőke nő” jelenség	8
3.2. A férfi-női beszéd legkirívóbb eltérései.....	10
3.2.1. A beszédképességbeli különbségek	11
3.3. Az udvariasság kérdése.....	12
3.4. A szociális identitás elmélete	15
4. Nemek közti különbségek a gyerekek szemével	16
4.1. Az iskolai nyelvhasználat nemi jellemzői	17
5. Vizsgálatom módszere és eredményei	19
5.1. Az adatközlők	19
5.2. A kérdőívezés eredménye számokban	19
6. Összefoglalás.....	28
7. Summary.....	30
8. Bibliográfia.....	31
9. Mellékletek	33

1. Bevezetés

Dolgozatomban a szexizmus nyelvi vonatkozását szeretném vizsgálni. Célom, hogy tisztázódjon a határ egy ártatlan megjegyzés és egy szexistának minősülő, degradáló kifejezés között. Manapság egyre több az észrevétlen lekicsinylő megjegyzés főleg a nőkre irányulva. A témában való elmélyüléshez, a választott szakirodalom szolgál segítségemül.

Témaválasztásom oka az volt, hogy napjainkban egyre több nőkre irányuló degradáló megjegyzés, negatív hozzászólás árad mind a médiából, mind pedig a hétköznapi nyelvhasználatból. Sokan észre sem veszik az olyannyira természetesnek vélt szófordulatok szexista mivoltát, degradáló jellegét. Szakdolgozatom erre próbál rávilágítani a nemek közti különbségeken alapuló eltérések mögé látva. Dolgozatom első része, az elméleti háttérre, a fogalmak tisztázódására, az egyes sztereotípiák bemutatására orientálódik. A gender, a szexizmus és a szexista kifejezések nyelvi vonatkozása, pontos definícióját próbálom megalkotni. A nemekkel kapcsolatos nyelvi beskatulyázások okait, az udvariasság és udvariatlanság gyökereit és a jogos vagy jogtalan, főleg nőkre irányuló degradáló sztereotípiák miértjeit próbálom feltárni. Szakdolgozatom végén kérdőíves kutatásom eredményeit felhasználva írom le tapasztalataim, és mutatom be a témával kapcsolatos eredményeket. Az összeállított kérdőívekben a megkérdezettek nemére, korára és a szexista megjegyzésekkel kapcsolatos tapasztalatukra, tudásukra és érdekeltségükre vonatkozó kérdéseket tettem fel. Célom ezzel rávilágítani a napjainkban fennálló aktuális nyelvi helyzetre, a választott témám vonatkozásában. A második részben sokkal gyakorlatorientáltabb, kézzel foghatóbb utat választottam. Három különböző korosztály válaszainak összehasonlításával vonom le a saját következtetésem a nőkre irányuló megbélyegző kifejezésekkel kapcsolatban.

A genderkutatások évek óta foglalkoznak a férfi-női nyelvhasználatbeli különbségekkel. Ezen kutatások eredményeit és a szakirodalom szerzőinek vélekedéseit együtt értelmezve szeretném dolgozatomban megadni a választ a szexizmus mivoltát feltételező kérdésekre. Ezzel együtt pedig végső konklúzióként a saját kérdéseimre kapott válaszokkal igyekszem felállítani egy hiteles képet a nyelvhasználat szexista jellegéről és nőkre irányuló, lekicsinylő megjegyzések mivoltáról és miértjeiről.

2. Fogalommagyarázat

Ebben a fejezetben célom tisztázni a szakdolgozat alapvető fogalmait. Így tehát a szexizmus nyelvi vonatkozásban kialakult konkrét fogalmát, valamint a gender és a szexista kifejezések értelmezését próbálom megadni. Ezen alapfogalmak köré épül dolgozatom. Alkalmazott vizsgálati módszeremként a kérdőívezést használtam. Az általam összeállított 10-10 kérdést külön tettem fel a férfi és női nemből kiválasztott 40-40 vizsgált alanynak. Ezek a kérdések a megkérdezettek nemére, korára és legfőképp a degradáló kifejezésekről alkotott tapasztalatokra, véleményekre utaltak. Végül a válaszokból egy saját konklúzió levonása volt a cél.

2.1. A gender fogalma

A gender azt jelenti, hogy a nemi különbségek szerveződését nem a biológiai különbségek határozzák meg. Eszerint egy nőt nem az tesz nővé, hogy lánynak született, és a férfi sem a testi különbségek miatt tér el a nőtől. A gender a magatartásformákra, a viselkedési különbségekre fókuszál. Mintegy társadalmi különbségként értelmezi a nemek közti különbséget. „*A gender fogalmának bevezetésével azt a társadalmilag konstruált nemi identitást vagy nemi szerepet jelölték meg, amely a biológiai nemből ok-okozatilag nem vezethető le*” (Meissner 2011: 47). Tehát a nemek közti eltérést, a nemek társadalmi viszonyát a magatartásformákból, viselkedésből, társadalmon belül betöltött férfi-női szerepekből származtatja. Ezzel a nemek társadalmi szerepe megváltoztatható. A gender tehát a társadalom egyik szervező elemeként értelmeződik, hiszen a nemek társadalmi viszonyait hozza létre. Az emberi viselkedést befolyásolja az is, hogy mit lát, mi veszi körül. Ha tagjai vagyunk egy adott csoportnak, akkor a közösség normái, az alapvető elvárások lesznek ránk is hatással. Ez azt jelenti, hogy az ember már kezdetől próbál megfelelni a társadalmi elvárásoknak. Mindenkin van egyfajta nyomás, ami megkívánja, hogy a gender szerinti elvárásoknak eleget téve formáljuk viselkedésünket, adott esetben legyünk nőként viselkedő nők vagy férfias férfiak.

A gender mint fogalom elszakad a biológiai különbségekből származó meghatározottságtól, vagyis nem a természetből fakadó tulajdonságaink által leszünk nők vagy férfiak. Így tehát a biológiai különbségeket alapul vevő szexus fogalmát nyelvi vonatkozásban, a gender megjelenése háttérbe szorította (Meissner 2011: 47).

2.2. A szexizmus fogalma

A szexizmus fogalma az angol *sex* vagyis *nem* szóból származik. Szexistának minősül minden olyan kifejezés vagy megszólalás, ami a nemek közötti hátrányos megkülönböztetésre vezethető vissza. Szexistának minősülhetnek a különböző nemi sztereotípiák, olyanok, amelyek például beskatulyázzák a nőket, a „sokat csacsogó” vagy a jól ismert „szőke nő” kategóriákba. A sztereotípiák a megfigyelt dolgok leegyszerűsítésén, összességén alapulnak. A különböző csoportokat maximálisan elkülönítik egymástól, mint például a „rózsaszínkedvelő” lányok, és a „kék színt viselő” fiúk esetében (Murachver–Jansen 2011: 135). Tehát erős sarkításról van szó a különböző sztereotípiák és szexista kifejezésekkel kapcsolatban. Ezzel szemben nagyrészüknél valóban van némi igazság alapja, ami a nemek közti kommunikációs különbségekre vezethető vissza. Példának okáért a nők valóban többet beszélnek, könnyebben fejeznek ki érzelmeket, de ez nem jelenti azt, hogy globálisan igaz volna a női nemre az úgynevezett „pletykafészek-sztereotípiá”.

A szexista sztereotípiák sokakat nem hagynak szó nélkül. Az emberek különböző módokon, folyamatos harcot vívnak a degradáló megnyilvánulások ellen. Nem csupán, a feministák azok, akik szemben állnak a nők ellen irányuló megnyilvánulásokkal. Sokan mások is igyekeznek tenni az elnyomás, és a megaláztatás ellen. A panaszlevelek írása, az egyre elterjedtebb graffitik falra festése, a matricák kiragasztása, mind a nőkre irányuló degradáló megjegyzések és sztereotípiák ellen szóló gerillaharc részei. Példának okáért, a különböző metróállomásokon lévő szexista plakátok, a megfelelő helyre tett „ez a plakát degradálja a nőket” szövegű matricák hatására el lettek távolítva (Talbot 2011: 99-100). Ebből is az következik, hogy a médiából, sajtóból és a közéletből áradó degradáló megnyilvánulások száma nagy, mégis visszaszorítható a megfelelő eszközökkel.

3. A nemek közti különbségek a nyelvben

A két nem közötti különbségek sok mindenben megnyilvánulnak. Míg a nők viselkedése gyengédebb, odafigyelőbb, a férfiaké sokkal gyakorlatorientáltabb, kevésbé a részletekre adó. Sokan tulajdonítják mindezt az úgynevezett bal és jobb agyfélteke különbözőségének, és hogy melyik nemben melyik dolgozik erőteljesebben. Dolgozatom az említett nemek közti eltérések közül a nyelvhasználatbeli különbségekre koncentrálok. A következő fejezet ezeket a devianciákat próbálja feltárni.

3.1. Nemi sztereotípiák a nyelvben

Ebben a részben az előzőekben már említett szexista beskatulyázásokat szeretném szemléltetni. Egy internetes szótár szerint a sztereotípiát a következőképp határozható meg: „A sztereotípiák szélsőségesen leegyszerűsített és széles körben elterjedt megfigyelések valamely közösség tagjairól. Vagy pozitívak, vagy negatívak, vagy akár semlegesek is lehetnek. Közös vonásuk, hogy ellenállóak a tapasztalattal szemben és nem vesznek tudomást egyéni különbségekről.” Adott kategóriákba szelektálják az egyénenként eltérő típusokat. Ez már önmagában sértőnek minősül és megtoldva a férfi-női szembenállás kérdésével már szexistának minősülő sztereotípiákról beszélhetünk. Mielőtt részletesen rátérnék erre, tisztázzuk a szó jelentését, ami a görög *stereos* = kemény és *typos* = forma, minta összetételéből származik. A szexista sztereotípiák tehát a meglévő csoportokba sorolják, és nemi szempontból degradálják az egyént főként a gyengébbik nem képviselőit. Ilyen sztereotípiának minősülnek például, a „pletykafészek”, a „csacsogó”, a „rosszul vezető”, a „bőbeszédű/üres beszédű”, a „zsémbes asszony”, vagy a „házsártos feleség” megnevezések. Megfigyelhető, hogy a nők beszédéről alkotott vélemények mennyire negatívak. Az angol nyelvben például több mint egy tucat megfelelőt találunk a zsémbes, verbálisan agresszívnek minősülő nőre. Ilyen szavak például: A *virago* 'boszorkány' a *harpy* 'hárpia', a *fishwife* 'halaskofa' vagy a *parrot* 'locsi-fecsi' (Talbot 2011: 90). Ezek a kifejezések, még nálunk jelentésüket tekintve megoszlanak, az angolban egyértelműen a negatív fényben feltüntetett nők megnevezésére utalnak, vagyis szexista megjegyzéseknek minősülnek.

Ahhoz, hogy konkrét képet kapjunk a sztereotipizálásról fontos, elkülönítenünk a társadalmi tipizálástól. Ez utóbbit a világ és annak eseményeinek megértése céljából használjuk. Létrehozunk bizonyos kategóriákat, amelyekbe rendszerezni tudjuk a normálisnak és az abnormálisnak minősülő dolgokat. Ezzel szemben a sztereotipizálás leegyszerűsít, általánosít és derogál (Talbot 2011: 91). A több száz éve kialakult sztereotípiák felbontása nem egyszerű, sőt a minimális igazságalapul szolgáló tények miatt szinte lehetetlen. Ilyen például a már említett „bőbeszédű nő” kategóriája, mellyel kapcsolatban Jespersen a következőket írja: *„A nők bőbeszédűsége számtalan tréfa tárgya, és számos országban népi közmondások születtek róla, ide tartozik Aurora Leigh beletörődő megjegyzése: „A nő funkciója egyértelmű – beszélni.” és Oscar Wilde gúnyolódó szavai: „A nők dekoratív nem. Nincs semmi mondanivalójuk”* (Jespersen 1922: 250).

Ez a fajta „sok beszédnek sok az alja” típusú sztereotípiája mai napig él a nyelvhasználatban a nőkre vonatkozóan. Tehát egy több évtizede fennálló szexista sztereotípiáról beszélünk (Talbot 2011: 90).

H. Sas Judit falura és városra irányuló felméréséből egyértelműen kivehető, hogy a következő tulajdonságok melyik nemhez sorolandók be az ember meglátása szerint. A női jellemzőknél leginkább a családszeretettel kapcsolatos ismérvek jelentek meg, mint például; nevelési készség, a családért való felelősség, alkalmazkodás, érzelmi gazdagság. A férfiak a következő fontos tulajdonságokat kapták: társadalmi részvétel, eligazodás, bátorság, határozottság. A társadalmi tényezők azonban nagyban megváltoztathatják ezeknek az adott tulajdonságoknak a hovatartozását (H. Sas 1988: 136). A szerző hangsúlyozza, hogy a beépülés mélysége nem megállapított, de véleményem szerint igen nagy, hiszen a későbbiekben vizsgált gyermekek gondolataira alapozva, egyértelműen generációról generációra hagyományozódnak a nőkre és a férfiakra kiszabott tulajdonságok. A továbbiakban be fogom mutatni, hogy a gyermekek, illetve a felnőttek gyerekkorból felidézett emlékei alapján melyik szülőhöz, melyik tulajdonságot sorolják és az eredmény egyértelműen azt fogja mutatni, hogy a fentebb felsorolt tulajdonságok szikla szilárdan megállják helyüket már évszázadok óta a családi szerepek vonatkozásában is. A vizsgálatok szerint mindössze 14% volt annak a csoportnak az aránya (falun és a városban is), amely eltérő válaszokat adott a sztereotip normáktól. Ez a kis rész, amely a társadalmi változások által a nőknek új feladatokat „szavazott meg”, ők azok, akik úgy gondolják, hogy a 21. században egy nőnek szüksége van a fentebb említett tulajdonságok mellett néhány „férfias” jellemzővel is élnie. Ez a szűk réteg, az iskolázott, átlagnál sokkal jobb

anyagi háttérrel rendelkezők köréből kerül ki, hiszen itt van meg az a fajta biztos családi háttér, amely lehetővé teszi a nemi szerepek normáinak változását (H. Sas 1988: 178). Ebből leszűrhető, hogy a férfi-női szerepek és a nemekkel kapcsolatos normák alakulása szoros kapcsolatban van a családi életmód és a közvetlen környezet alakulásával.

3.1.1. A „szőke nő” jelenség

A szőke nő jelensége évek óta él a közélet minden területén. Az internet, az újságcikkek, a TV és rádió is folyamatosan ontja magából a szőkékre utaló negatív hangvétellű poénokat. A szőke nőkkel kapcsolatos viccek tehát megszokottak. A matarkán talált Eklics Kata által írott tanulmány szerint: „A vicc a verbális humor tömör műfaja, rendszerint csattanóval zárul. Főszereplői gyakran egy kisebbségi csoport tagjai, nemzetiségek, bizonyos vallási közösségek, speciális foglalkozásokat űző személyek.” Ennek tükrében úgy tűnik, azért foglalkoznak ennyit a szőkékkel mert hajszínükkel kitűnnek a tömegből. De vajon hogyan alakulhatott ki ez az évtizedek óta tartó, generációról generációra szálló sztereotípia, amit mára mindenki a legtermészetesebbnek vesz? Azért írom, hogy természetesnek veszi a legtöbb ember, mert a kérdőívemben feltett „szőke nős” viccekre utaló kérdésemmel kapcsolatosan, szinte kivétel nélkül mindenki úgy tartotta, hogy ez csupán egy vicc, vagy egy évek óta életben lévő sztereotípia. Ez is rámutat arra, hogy sokan egyáltalán nincsenek tisztában a szexizmus fogalmával, a szexista megjegyzések mivoltával. Egy szőke nős vicc ugyanis szexista jelleggel bír. Minden, ami a nemek közti különbségekkel visszaél és a gyengébbik nem biológiai különbségét negatívan állítja be, szexistának minősül, degradálja a nőt. Tehát egy ártatlannak vélt szőke nős vicc is ebbe a kategóriába kerül, ha a nők egy kiélezett tulajdonságát tesszük kirakatba és nevetjük ki jogtalanul.

Kegyesné Szekeres Erika 191 esetet vizsgált meg a témába vágó szőke nős viccek használatával kapcsolatban és egyértelmű eredményre jutott, miszerint a sajtó nyelvhasználata közvetíti leginkább ezen fajta megnyilvánulásokat (Kegyesné–Szekeres 2005: 7).

A magyar nyelv szólásainak és közmondásainak egy részében is fedezhetünk fel nőkre irányuló sztereotípiákat. Már régebben is divat volt a nőt a férfiak legnagyobb ellenségeként beállítani egy-egy szerelmi csalódás okán, főleg ha a nő vonzalma nagy

hatással volt a férfira. Ezek következtében mai napig élnek a magyar nyelvhasználatban sztereotipizált szólások és közmondások. Példának okáért: „A cselszövésben asszonyésznél nincsen különbség.” A rossz tapasztalatokból származó szexista megnyilvánulások eredményeként végül létrejött, a mai napig szilárd lábakon álló „szőke nő” jelenség.

Sokan nagy szerepet tulajdonítanak Marilyn Monroe megjelenésének, és mesterséges tündöklésének, minek következtében a „szőke nő” mint ikon kezdett el működni a közéletben. Marilyn egyfajta mesterkélt butaságot szimulált a közönséggel és főleg a férfiakkal szemben, aminek következtében a világ összes szőkenője részese lett a sztereotipizálás folyamatának. A szőke nők viccek poénjait ezáltal mindenki értette hisz világszerte elterjedt volt az alapja, egy kollektív közös témát szolgáltatva ezzel.

Az Alkamazott Nyelvészeti Közlemények Eklics Kata tanulmánya alapján szőke nők viccek jellegüket tekintve első sorban a butaság és a szexualitás köré épülnek. Ez nagyban alátámasztja szexista jellegüket. A magyar eredetű szőke nők viccek 91%-a ebbe a kategóriába sorolja a világos hajú nőket, pusztán hajuk színe miatt. 150 magyar szőke nő viccből 114 a butaságra orientálódik. Például a következő esetben is: „Miért tud a szőke nő szépen énekelni? – Mert az üres fejnek jobb az akusztikája.” Az ezt követő kategorizálás a rossz sofőr, illetve az anyagiasság felé húz. „Egy szőke női tanulóvezető megkérdi az oktatót: - Mennyire van még szükségem, hogy jól tudjak vezetni? - Kb. tízre. - Már csak tíz órára? -Nem. Tíz autóra...” (Eklics 2007: 45).

A fentiek tükrében tehát egyértelműen látszik, hogy mennyire szexista és jogtalan az összes szőke nő ihlette vicc és az is, hogy mennyire megszokták már az emberek ezt a több évtizede fennálló sztereotípiát. A kérdőívet kitöltött fiatalabbak, a 18-24 év közötti korosztály és számos idősebb is jelölte be válaszául, hogy az ilyen jellegű viccek csupán a rossz humorú férfi gondolkodás eredményei ahelyett, hogy jogosan szexistának minősítették volna ezeket a megnyilvánulásokat.

3.2. A férfi-női beszéd legkirívóbb eltérései

A társadalmi és a biológiai nem nyomásán kívül a demográfiai és a kultúránkenti különbségek is nagy befolyással vannak a nemek közötti nyelvhasználatra és az esetleges eltérésekre. Sokak szerint a nők nyelvi képessége nagyobb, egészen a kisgyermekkor végéig, ám ez az eltérés a serdülőkorra kiegyenlítődik

Tannen megfigyelte, hogy a tinédzser lányok kommunikációja nagy részben hasonlított a fiatal nők beszédstílusához, úgy, mint a fiatal férfiaké, akiknek nyelvhasználatuk ugyancsak közelebb állt a nőkéhez, mint a fiatal fiúkéhoz (Tannen 1996: 91–93).

Az első férfi-női beszédre orientáló kutatás nem mint társadalmi különbségekből fakadóan létrejövő ellentétekként értelmezte a nemek közötti beszédkülönbségeket, hanem sokkal inkább fonetikai szempontból létrejövő differenciáknak. William Labov és Peter Trudgill variációelemzéseikben arra jutottak, hogy a nők a másik nemtől sokkal többször nyilvánulnak meg az átlagos nyelvhasználatnál magasabb szinteken. A későbbiekben a kapcsolatháló sűrűségére való tekintettel ez a megállapítás már nem állta meg a helyét. A nők sűrűbb kapcsolatrendszerének indoka ugyanis azt vonja maga után, hogy ezáltal leginkább az alapnyelvi formák használata lesz a jellemző. Az egymással szemben álló eredmények végül nem jutattak teljes bizonyosságú eredményre (Schleicher 2006 : 40). R. Lakoff kutatásai szerint a társadalom olyan befolyást erőltet a nőkre már kislány koruk óta, minek következtében finomkodó, gyöngéd, erőtlen hölgyekké konstatálódnak. Így a női nem több üres melléknevet (pl. isteni), több kérdést és több udvariassági formulát használ a férfi társaiknál. Megjegyzendő, hogy ez a fajta következtetés sem mentes sztereotípiáktól, akár csak Jespersen megállapítása (Schleicher 2006 : 41).

Gray, *Men are from Mars, women are from Venus* című tanulmányában rávilágít arra, hogy adott esetben ugyanaz a mondat más értéket képvisel egy férfi és egy női szájat elhagyva. Példának hozza fel az „Engem sosem hallgat meg senki” panaszkodó mondatot, amit egy nő gyakran alkalmaz pusztán az adott pillanatban átélt érzésre való reakcióként. Ezzel szemben, ha egy férfi mondja azt, annak nagyobb az esélye, hogy tényszerű információ súlya van. Gray 10 db mondatot gyűjtött ki tanulmányában, melyet szinte minden alkalommal rossz kontextusban értelmeznek a férfi nem képviselői. Ezek között a mondatok között szerepel például az; „El akarok felejteni mindent!”, vagy a: „Semmi sem működik.”, mely kijelentésre a legtöbb esetben a férfi a következőképp reagál Gay szerint: „Azt akarod mondani, hogy mindez az én hibám?” A rosszul értelmezett és ennek

következtében helytelenül megválaszolt mondatok között szerepel még a; „Te már nem is szeretsz engem.” kijelentés, melyre a legtöbbször a következő válasz érkezik: „Hát persze, azért vagyok most itt.” Tehát Gray szerint számos félreértés származhat a két nem teljesen eltérő nyelvhasználatából. A nők gyakran használnak általánosságokat, drámai hangvételt vagy eltúlzottnak minősülő kifejezéseket érzelmi identitásukra való tekintettel nemcsak akkor, amikor dühösek vagy kizökkennek a komfort zónájukból, hanem sokszor akkor is, ha valamilyen fajta támogatásra van szükségük. Sokszor nem akarják nyíltan kimondani, mi a baj, de az előző kifejezésekhez hasonlóakkal igyekeznek elérni a férfi nemtől érkező segítséget. A számos félreértés oka tehát a két nem egymással való szembenállása és nyelvhasználatuk különbözősége (Gray 2004: 42).

3.2.1. A beszédképességbeli különbségek

A kutatások szerint a férfiak nőkhöz viszonyított beszédképessége jóval alacsonyabb. Már kisgyermekkorban jelentkezik a különbség, mivel a kislányok jóval előbb megtanulnak beszélni, mint fiú kortársaik. Egy hároméves kislány kétszer annyi szót ismer átlagosan, mint egy ugyanennyi idős kisfiú, beszéde pedig sokkal érthetőbb, mint egy három év körüli kisfiúnak. A beszédközpont a teljes bal agyféltekéhez kapcsolódik, így mikor a fiúk beszélnek az agyuk egész része aktivizálódik, de nem mindig lép kellő aktivitásba a beszédközpont. Ezt egy MRI letapogatóval állapították meg, melynek segítségével feltérképezték a fiúk bal agyféltekéjét beszéd közben és a letapogató ennek során nem talált beszédközpontot. Mindebből egyenesen következik, hogy a férfiak beszédképessége a nőkéthöz jóval visszamaradottabb.

A fiúk jóval többször motyognak érthetetlenül vagy használnak értelmezést nehezítő töltelékszavakat, mint a lányok. Gyakran választanak hosszabb szövegű képes lapokat, hogy ne kelljen gondolataikat megfogalmazniuk, szemben a lányokkal, akik imádnak fecsegni és megnyilatkozni. Beszédképességeik alul maradottságát igazolja, hogy kezdetben a kisiskolások tanulmányi eredménye is azt mutatja, hogy a kisfiúk alul maradnak lány osztálytársaikhoz képest. Az írás, olvasás sokkal inkább problémát okoz a fiúknak, mint a lányoknak. Ezzel szemben a reáltárgyak megjelenése a lányok lemaradását eredményezi.

A biológiai oka mindennek, hogy a lányok agyában már kezdettől fogva két beszédközpont működik. Az egyik a bal agyfélteke elülső részében, a másik pedig a jobb

agyfélteke kis területén. Ezáltal könnyebben kommunikál egy lány már kezdettől fogva, hiszen mindkét féltekéjében található beszédközpont. Amikor tehát egy nő beszédhelyzetben van, akkor a már említett letapogató készülék, azt mutatja, hogy a jobb és a bal agyfélteke frontális lebenyeinek központja mind működnek, és ezzel együtt működik a hallás központ is. Ezáltal a nő egyszerre képes beszélni és figyelni másokra, akkor is ha esetleg több témát érintő beszélgetésről van szó. Mivel a nők jobb és bal agyféltekéjük között nagyobb és gyorsabb az információ csere így a csapongás, az egy beszélgetés alatt több téma érintése náluk természetes. Ezzel szemben a férfiak csak egy szálon tudnak gondolkodni, egy témával tudnak foglalkozni. Példának okáért ezért van, hogy a lányokat már kezdetben titkárnóságra és ehhez hasonló többfunkciós posztra készítik fel az iskolában. Nagy-Britanniában a 716 148 titkári alkalmazott 99,1%-a nő volt, éppen ezért. Képességeinkből fakadóan több nemek közti félreértésnek eshetünk áldozatul és rengeteg dolgot nem érthetünk, nem tudunk elfogadni. Ilyen például, az is, hogy a férfiak ritkán szólalnak meg, de akkor a lehető legkevesebb beszéddel közölnek több mondanivalót. A nők szavainak jelentése a hangleadásból, testhelyzetből, mimikából érthető meg, még a férfi mondanivalójának súlya valóban a „nagy szavakban” rejtőzik (Pease 2000: 72–88). Tehát a „csacsogó” nő sztereotípiának stabil alapjaként szolgál, hogy a nőknek valóban több funkciót betölt a beszéd, hiszen amellet, hogy egyfajta önkifejezés, a problémák megoldását is ebben látják. Ebből fakadóan számos undok megjegyzés született a sokat fecsegő nőre, aki csupán értelmetlen dolgokról képes diskurálni. A beszédképesség kialakulásáért felelős ok tehát a kétszer akkora beszédközpont és a nyelvi képességek fejlettsége. A nőknél egy filmnézés a barátnőikkel felér egy világ megváltással, hiszen a tapasztalatcsere, és a többféle témát érintő hosszú beszélgetések létfontosságúak. A férfiak ezzel szemben agyuk kategorizált felosztás miatt jóval kevesebbet beszélnek, kisfiú énjükkel egyetemben nem szívelik a szóbeli megnyilvánulásokat (Pease 2000: 78–81).

3.3. Az udvariasság kérdése

A dolgozatomban már említett udvariassággal kapcsolatos kérdésekre szeretnék ebben a részben rávilágítani. Manapság egyre inkább elterjedt probléma, hogy a férfiktól elvárt udvariasság elmarad, mert vagy egyáltalán nem törődnek a dologgal, vagy szándékosan használnak udvariatlan, modortalan stílust női társaikkal szemben. A kérdés

csak az, hogy mikortól minősül egy megnyilvánulás kifejezetten udvariatlannak és mikor van szó egy nemek közti különbségekből adódó félreértésről csupán.

A félreértés nem csupán a szexus (biológiai nem), illetve a gender (társadalmi nem) okozta eltérésekből adódhat. Udvariatlan viselkedést válthatnak ki a hatalmi harcok okozta véleménynyilvánítások, szembenállások, szóváltások is. Keith Johnstone Impro című művében részletesen vázolja, hogy az emberi társalgás nemtől függetlenül egy tulajdonképpen vett hatalmi harc, ahol a kommunikációs partnerek folyamatos küzdelme zajlik. Tehát beszélhetünk alá és felé rendelt viszonyokról, a cél pedig lehet mindkettő. Hatásos, megragadó kommunikáció akkor alakul ki, ha a felek dinamikusan váltják egymást, a hierarchia folyamatosan formálódik. Ennek szempontjából egy férfi nővel szembeni megnyilatkozása minősülhet udvariatlannak, akár szánt szándék nélkül is.

A feminista gondolkodók szerint egyértelmű párhuzam vonható a férfiak és a hatalom, valamint a nők és a hatalomnélküliség között. Ez a meglátás Foucault hatalmi viszonyokról írt elmélete által változott meg. Ennek az írásnak a nyomán a nyelvet arénaként képzelhetjük el, melyben a hatalom megragadása nem nemüktől vagy egyéni kommunikációs képességüktől, lehetőségeinktől függ, ahogy a feminista gondolkodók, vagy Johnstone elmélete szerint, hanem sokkal inkább társadalmi köreinktől. Például az a személy, akinek megvan a hozzáférése az adott esetben jelentős fontossággal bíró információkhoz, sokkal közvetlenebb módját választhatja a kommunikációnak még feletteseivel szemben is, mint az, akinek információra van szüksége. A hatalmi harc legfőbb eszköze tehát nem a nemek közti különbségeken áll, hanem a társadalmon belül betöltött helyeken (Mills 2011: 77).

A dolgozatomban szempontjából lényegesebbnek vélt Johnstone féle elméletet továbbgondolva arra a következtetésre jutottam, hogy a hatalmi hierarchia csúcsán lenni sokszor nem is udvariatlanságtól vezérelve akarnak a férfi nem képviselői. Ez a bizonyos hierarchikus rendszer szerepet játszhat számos szituáció kialakításában és lehet tudatos vagy ösztönös módon is alakítani. Ezáltal a tulajdonképpen vett udvariatlanság esélye is megnő annak ellenére, hogy nem minden esetben társul udvariatlanság a beszélő szándékához.

Brown és Levinson udvariasság modellje szerint két tágabb körben vizsgálható az udvariasság kérdése. Az egyik az úgynevezett pozitív udvariasság, mikor bizonyos tekintetben a beszélő azt akarja, amit a hallgató, itt sor kerülhet például bókokra a közelség demonstrálására. A másik vonatkozásban vett udvariassága negatív udvariasság, ami a távolságtartáson és formalitáson alapszik.

Az udvariatlanság mivoltát megítélni nem minden esetben lehet. Dolgozatomban több szempontból szerettem volna rávilágítani a modortalan viselkedés miértjeire. Az előbbi kettő a gender befolyását nem mindenképpen tartja jelentősnek. Az udvariasság fejezetét lezáró részben pedig a társadalmi nem okozta félreértés következtében létrejövő udvariatlanságot szeretném szemléltetni egy esettanulmánnyal.

A közelmúltban volt szerencsém részt venni egy baráti társaság összejövetelén, ahol én még nem teljes körűen voltam része a társaságnak, így nem is ismertem még minden jelenlévőt. Az egyik húszas éveit végén járó fiatalemberrel való beszélgetésem során a következő mondat hangzott el a fiú szájából: „Miért nem vállalsz gyereket? A lányok szeretik a gyerekeket.” A beszélgetés témája a jövőbeli tervek, karrierrel és továbbtanulással kapcsolatos szándékaink voltak. Ebben a kontextusban a fent említett mondat elhangzása, egy gender által befolyásolt, udvariatlannak minősülő megnyilatkozásnak is ítéltető. Természetesen a fiatalember ezzel semmi bántót nem akart mondani, mégis az évek óta tartó nőkre irányuló beskatulyázás sugárzott szavaiból, minek következtében udvariatlanná vált megszólalása.

Mindent egybe vetve a gender által befolyásolt félreértések és a társadalmi nem befolyásolása nélküli hatalmi harc is vezethet udvariatlansághoz. Tehát mindez a nemek közti különbségekre, az eltérő nyelvi eszközökre vezethető vissza.

A dominancia-modell Robin Lakoff nők nyelvéről való elgondolását tükrözi. Alapja a liberális feminizmus irányzata, amely a nők alárendelt társadalmi helyzetét univerzálisnak tekinti, a kulturális különbségek figyelembe vétele nélkül.

A feminizmus fogalmának pontos jelentése: *„A feminizmus széleskörű mozgalom, mely filozófiai, morális, esztétikai, tudományos, szociális és politikai nézőpontból lényegesnek tartja mindazt, amit a nők megélnék (M. Miroiu). Ideológiaként a feminizmus nem más, mint a nők jogainak képviselete, az a meggyőződés, miszerint a férfiak fölérendelt és a nők alárendelt szerepe a legtöbb társadalomban hatalmi viszonyt jelöl”* Ezen belül a liberális feminizmus szerint a társadalmi intézmények hiányosságaiban lelhető meg a nők elnyomott helyzetének oka. Robin Lakoff erre alapozva fogalmazta meg dominancia-modelljének alapját. A nemek közötti egyenlőtlenségekre helyezi a hangsúlyt és a férfiak és nők között fellépő nyelvi interakciós problémák okait is erre vezeti vissza. Ez a modell a nők nyelven belüli elnyomott helyzetének okaként a hatalmi helyzet hiányát jelöli meg (Schleicher 2006: 41).

A differencia-modell első megfogalmazói Maltz és Borker voltak. Ez a modell Tannen két kultúraelméletének továbbgondolása. A lényege, éppen a dominancia-modell ellentétje, tehát hogy a nemek közti nyelven belüli különbségek oka nem függ bármilyen nemű hatalmi pozíciótól. Ez a modell a hatalmi hierarchia helyett a különböző szocializálódási körülményeket jelöli meg az eltérések okaként. Már kisgyermekkorunk óta két különböző kultúra részesei vagyunk nemünktől függően és ez adhatja a félreértések, eltérések okát. Tehát a differencia-modell szerint, a fiúk és a lányok kezdettől különböző szociális helyzete magyarázza a nyelvhasználatbeli különbségeket (Scleicher 2006: 42). Maltz és Borker ezen megállapítását igazolja az is, hogy valóban már kisgyermek kortól kezdve megkezdődik a nemek szerinti beskatulyázás és már az ötéves kor körüli kisgyermek szemében is van egy kialakult kép a férfi és női szerepekkel kapcsolatosan.

3.4. A szociális identitás elmélete

A szociális identitás elméleti alapja az, hogy az embert befolyásolja, hogy melyik csoporthoz tartozik, kik veszik körül és a társaságban fennálló normák. Eszerint mindenki sokat ad arra, hogy megfeleljen társainak és a lehető legjobb színben tüntesse fel magát. Ennek nyelvi vonatkozásban azért van jelentősége, mert az általunk használt nyelvi készlet, beszédünk megformálása mind eszközként funkcionál önmagunk megismerésében és reprezentálásában. Tehát az, hogy kik is vagyunk valójában, nem csak személyes tulajdonságainkból, hanem a minket körülvevő csoporttól, a társadalomtól tevődik össze (Weatherall 2011: 25). A szociális identitás-elméletet kezdetben, az emberek viselkedésének magyarázatára hozták létre. Tehát a személyek spontán helyzetben egy adott csoporton belüli megnyilvánulásait vizsgálták. Később a különböző társadalmi csoporttagságok viselkedésére kerestek az elmélet által válaszokat.

Williams és Giles tétel értelmezése eltér az általános felfogástól. Ők a szociális identitás elméletével kapcsolatban azt állították, hogy a nők a feminizmus második hullámában egyéni eszközökkel érték el a pozitív szociális identitást. A nyelvi vonatkozást illetően az azt jelentette, hogy a nők a szexista nyelvhasználat elleni támadásokat stratégiaként fogták fel a pozitív identitás elérése érdekében. Eszerint a gender és a nyelv szempontjából a nők által használt fentebb említett stratégia egy mai napig elterjedt identitás-megőrző taktika (Weatherall 2011: 27).

4. Nemek közti különbségek a gyerekek szemével

Évszázadok óta fennálló tény, hogy az anyai szeretet mélyebb és másabb, mint az apai kötődés. Ezt főleg annak tudják be, hogy az édesanya testében eltöltött 9 hónap már világra jövetelünk előtt meghatározza egyéniségünk és a mamánkhoz fűződő szálakat. A férfi-női ellentétek, a gender befolyása már életünk legelején elkezdődik, hiszen az elsődleges szocializáció a család, a közeli rokonság hatására kezdődik meg. Ezek szerint fontos táptalaja lehet a nemek közti eltéréseknek a kezdettől fogva meglévő ellentét a férfiak és a nők között, ami egy fiatal élőlény, egy kis gyermek esetében az apa-anyja szerepekre korlátozódik.

H. Sas Judit könyvéből kiderül, hogy 80 vizsgált alannal készített mélyinterjú során milyen általános jelzőkkel illetik a férfi és női szerep mellett a szülők szerepét is betöltő egyéneket, azok a felnőttek, akik a beszélgetés során gyermekkorukra emlékeztek. Az anyákra vonatkozó jelzők, a szeretetre, érzékenységre utalóan a következők voltak: *jóságos, önfeláldozó, szerető, kedves, alkalmazkodó, béketűrő, erős jellemű, érzékeny, színes, jókedvű, szigorú*. Ezzel szemben az apákról egy teljesen más fajta kép él a felnőttek szemében. A férfi szülőkre érkezett jelzők: *szorgalmas, dolgoz, munkának élő, kemény, határozott, durva, goromba, jó ember, akaratérvényesítő* (H. Sas 1988: 181).

A fentiekből egyértelműen arra lehet következtetni, hogy az évszázadok óta fennálló, „családi tűzhelyért felelős” édesanya, aki otthon van a gyerekekkel, megfelel a 3 K-s rendszernek (Kirche=templom; Küche=konyha, Kinder=gyermek) miszerint a feladata, a ház körüli tevékenységek, az egyházzal való kapcsolat és a gyermeknevelésen kívül másra nem terjed ki. A férfiszülők egy karakán, határozott „család feje”, pénzt kereső személyében tűnnek fel. Ez alapján azt lehet állítani, hogy mai napig ennyire élesen élnek a családon belüli elkönyvelt szerepek. A feminizmus mindkét hulláma után több 10 évvel, a nemek közti különbségeket és nyelvhasználatbeli sajátosságokat vizsgálva úgy tűnik, hogy mindig elég erős nyoma van a régi szerepeknek.

A fentebb említett családon belüli szerepek, ugyan felnőttekkel készített interjúk során fogantak meg, de gyermekkort idéztek. A következő részben célom rávilágítani a gyermekek fejében kialakult képre, a nemek közti különbségekre vonatkozóan.

Egy ötéveseket vizsgáló teszt során kis gyerekek különítették el a lány és a fiú babához „tartozó” játékszereket, annak tükrében, hogy mit adnának a kék és a piros ruhás babának. Ennek következtében világossá vált, hogy a gyerekekben, nemükre való tekintet

nélkül, már 5 éves kortól tisztán él a kép, hogy miben különbözik a kék ruhás fiú baba a piros ruhás lánytól. A következő vizsgálat arra vonatkozott, hogy a színektől elvonatkoztatva vajon rá tudnak-e jönni ilyen idős korban az adott mese szereplő nemére. Az eredmény a következő lett: a kicsik 76,9%-a felismerte a mese szereplő nemét pusztán a tulajdonságaiból megítélve azt. A következő ismérvek alapján: alkalmazkodás, otthonteremtés, félelem illetve a másik kategóriába tartozó: tudás, felismerés, kezdeményezés jellemzők.

A gyerekek véleménye alapján a különböző tulajdonságok a következően alakulnak a két nem között: *bátor* a gyerekek 86,6%-a szerint fiús jellemző, ezzel szemben a *szép*, általában a lányos tulajdonságok közé tartozik, a *vidám*, a *spórolós*, és a *szófogadó* mellett. Érdekes, hogy a felnőttkorban butának titulált nők sztereotípiája itt még nem lép életbe, mivel az okos ismerv a gyerekek szerint leginkább a lányok legfőbb jellemzője. A kutatások szerint ez később átalakul (H. Sas 1988: 191).

Azt azonban mindenképp le lehet szűrni, hogy a nemek közti eltérések, a sztereotipizálás már kisgyermek korban felüti a fejét és ez hatással lesz a gyermekek későbbiekben végbe menő szocializálódására is. Ilyen formán a férfi-női nyelvhasználat eltérésire is nagy hatással van, a már kicsi korban jelentkező nemi sztereotípiák megjelenése.

4.1. Az iskolai nyelvhasználat nemi jellemzői

A fiúk és a lányok különbözősége már kicsi korban észrevehető. Az előzőekben kifejtett beszédkészség és egyéb más képességbeli különbségek állnak fent már gyermekkortól a két nem között. A férfiak és nők közötti eltérések mind biológiai szempontból, mind pedig társadalmi szempontból nagyon lényegesek és pont ezért erősen megnyilvánulnak a kategorizált beszédkörnyezetekben is. Példának okáért egy iskolafolyosón, vagy a tanórák közötti szünetben is megjelenik a fiatal fiúk és lányok közti különbségek kiütkezése.

A gender megnyilvánulása leginkább a nyelvhasználatban történik. A kisiskolások és a középiskolákba járók is legfőbb eszközükként a nyelvet ragadják meg önmaguk kifejezésére. A fiúk és a lányok nyelvi eszközei különböznek. Más témák érdeklik őket, más területen jobbak, mást olvasnak és más tantárgyakban lesznek erősebbek. Sok helyen problémát okoz a fiúknak, hogy gyakran a lányokat titulálják a szorgalmasabb, jobb tanulóknak. Ők általában a humán területeken kiemelkedőek, hiszen a szavak, betűk,

könyvek világa biológiai szempontból véve is közelebb állnak hozzájuk. (Gondoljunk csak a nők agyában működő két beszédközpontra.) A fiúk a térbeli tájékozódásban, a reál tárgyakban vannak jobban otthon. A tanórákon folyó diskurzusok és megnyilvánulásokkal szemben azonban, a szünetekben lezajló kommunikáció vezetői egyértelműen a fiúk. A történetek, olvasmányok szereplői sokkal több hímnemű vezetőt tartalmaznak mint nőneműeket. Sokkal aktívabbak az előzőek mint az utóbb említett, „második nem” képviselői, és ez az iskolai kommunikációban egyértelműen a fiúk megnyilvánulásainak mennyiségét eredményezi. Sokak szerint a tanulmányaikban kiemelkedő lányoknak egyértelműen hátrányt jelentenek jó eredményeik és biológiai szempontból vett előnyeik. Az ördögi kör éppen ezért megkezdődött és a fentiek oka során egyre inkább bízatták a lányokat, a nyilvános szereplésre, vélemény kimondására, önálló fellépésekre, ami akár a fiúk háttérbe szorulását is eredményezheti (Swann: 2011: 312). Egy Sheldon tollából származó elemzésre alapozva kimondták, hogy a lányok és a fiúk egyaránt részt vesznek az iskolai konfliktus helyzetekben és közel egy arányban mernek megnyilvánulni társaik előtt, de felfigyeltek arra, hogy a lányok gyakrabban bonyolódtak magas szintű beszélgetésekbe. Nyilván a különbség a két nem között nagyban függ a személyes háttértől, kultúrától, környezettől is. Minden esetre az eredmények szerint a lányok beszéde spontánabb volt és ebből kifolyólag, ha egy adott témát illető célirányú beszélgetésről van szó, ők irányítják a kommunikációt. Egy tanulmányi feladattal kapcsolatban egy fiút és egy lányt kértek meg a csoport munka megvalósítására, minek következtében az előzőekben leírt eredményeket sikerült levonni, a lány irányító szerepéről és támogató hangvételéről.

Az iskolafolyosókon elhangzó kommunikáció irányítói tehát a fiúk, ám ezzel szemben a tanórákon történő megnyilvánulások nagy része a lányoktól fakad. A szünetekben történő kommunikációs helyzetek vezetői azért lesznek nagyrészt a fiúk, mert a fentebb említett vezéregyenységek, az aktuális történetek főszereplői is férfi neműek. Ezzel szemben, a tanórákon való aktív részvétel leginkább a lányokhoz köthető, részben a tanári ösztönzés és részben a beszédképességbeli különbségeknek köszönhetően. A nemek közötti deviancia tehát már az iskolás kor előtt felüti fejét és a kiskamaszkor idején egyre inkább erősödik.

5. Vizsgálatom módszere és eredményei

Az alkalmazott vizsgálati módszerem a kérdőívezés volt. Egy 10 kérdésből álló kérdőívet kellett kitölteni a válaszadóknak a nemükre, korukra, a bántó megjegyzésekkel kapcsolatos tapasztalataikra és az egyenjogúsággal kapcsolatos véleményükre vonatkozóan. Feltettem kérdéseket továbbá a szexizmussal kapcsolatos fogalmak ismeretére vonatkozóan is, mint például a „szőke nő” jelensége. A válaszok mind két nemre vonatkozóan meglepő eredményeket mutattak.

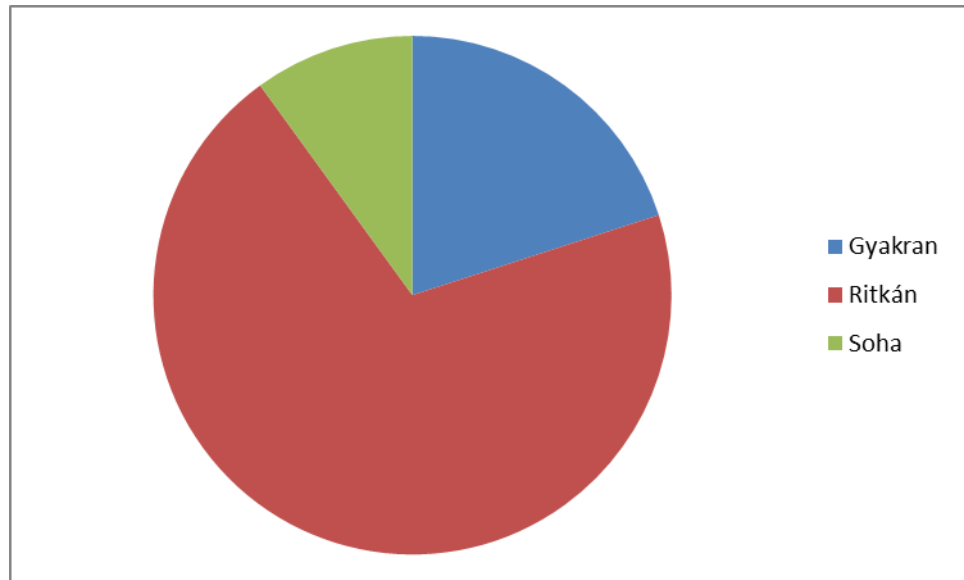
5.1. Az adatközlők

A kérdőívezés kapcsán vizsgált háromféle korosztály a következőképpen alakult: az első csoport a 16-20 éves korosztály. A második, az idősebb, a 21-25 közötti korosztály, majd pedig a harmadik, a 25 év feletti korosztály volt. Fontosnak tartottam a válaszokat és az eredményeket elsősorban az adott csoporton belül, korcsoportokra osztva vizsgálni, majd a csoporteredményeket végül egymással összehasonlítani. Így kaptam meg a végleges eredményt, melyből következtetést vontam le. Egy internetes közösségi oldalon küldtem el kérdőívemet fiúknak és lányoknak egyaránt. Nemenként 20-20 db kitöltött kérdőív született.

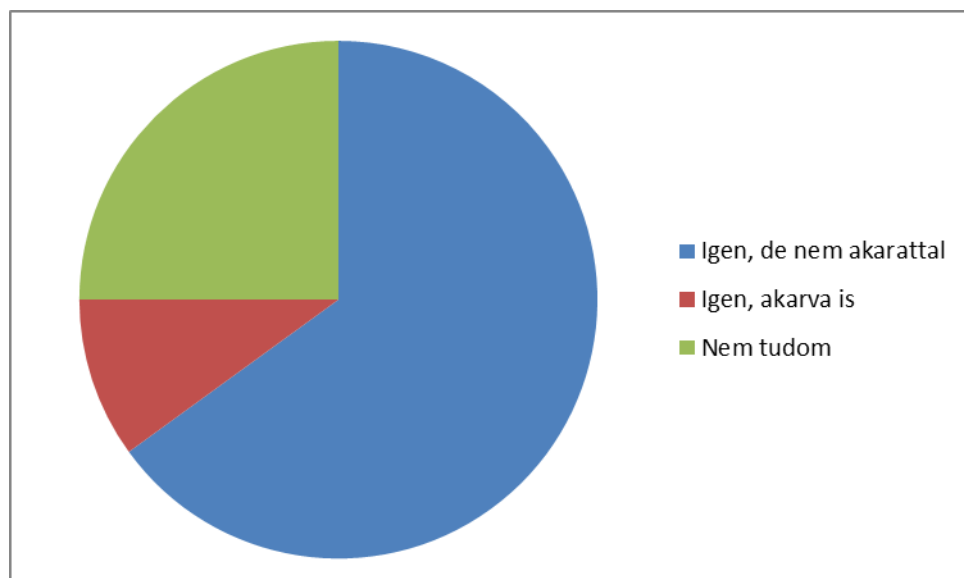
5.2. A kérdőívezés eredménye számokban

A nők esetében két 16 és 20 év közötti válaszadó, tizenkettő 21-25 év közötti és hat 25 év feletti alany töltötte ki a kérdőívemet. Férfiak közül hatan voltak a 16-20 közötti korosztályból, kilencen 21-25 év közöttiek és öten adtak válaszokat a 25 feletti korosztály képviselői közül.

A degradáló kifejezések gyakoriságával kapcsolatban a női válaszadók 70%-a gondolja úgy, hogy ritkán találkozik a nemére vonatkozó degradáló kifejezésekkel, ezzel szemben a férfiak 65%-a gondolja úgy, hogy már bántott meg nőt, akaratlanul is nemére vonatkozó sértő megjegyzéssel.

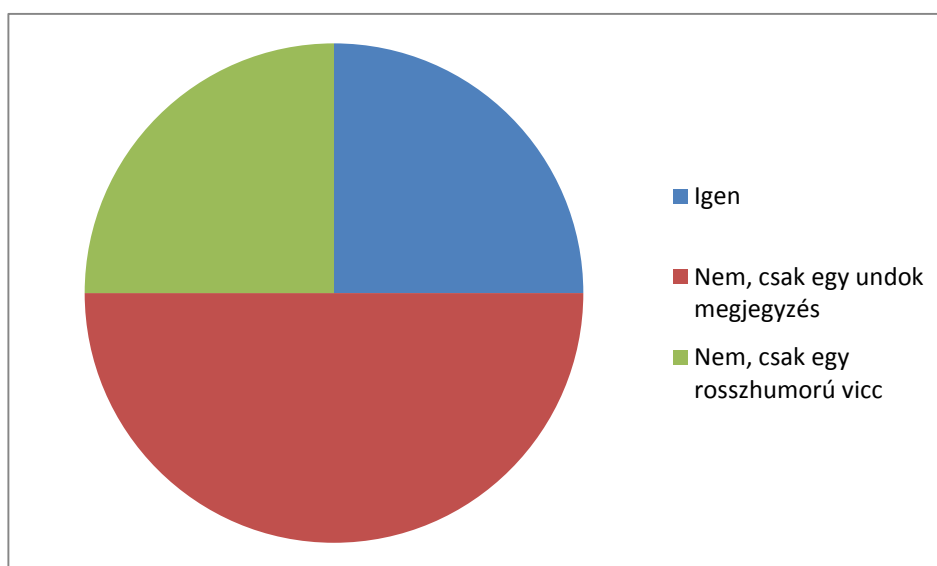
A nőkkel kitöltött kérdőív 2. kérdése: Milyen gyakran szembesül nemére vonatkozó bántó megjegyzésekkel?

A férfiakkal kitöltött kérdőív 2. kérdése: Bántott-e már meg nőt nemére orientálódó megjegyzéssel?

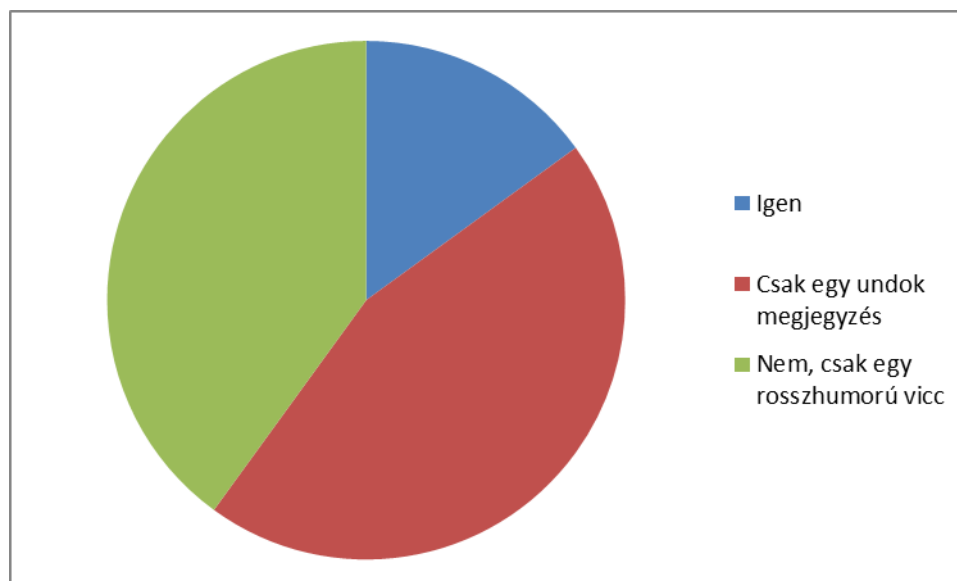
Ennek tükrében a nők körében valamiért nem annyira érzékelhető, ha egyesek szexista kifejezésekkel élnek velük szemben.

A kérdőívekből leszűrt eredmények arra utalnak, hogy a nők kevésbé veszik észre, vagy vannak azzal tisztában, hogy bizonyos szituációk vagy megjegyzések milyen mértékben minősülnek szexistának. A következő kérdésre adott válaszok is ezt az eredményt mutatják: „Ön szerint szexistának minősül a következő megjegyzés? „Szebb vagy, ha hallgatsz.” A nők 50%-a válaszolta azt, hogy ez csupán egy undok megjegyzés, ami nem minősül szexistának.

A nőkkel kitöltött kérdőív 7. kérdése: Ön szerint szexistának minősül a következő megjegyzés? „Szebb vagy, ha hallgatsz.”

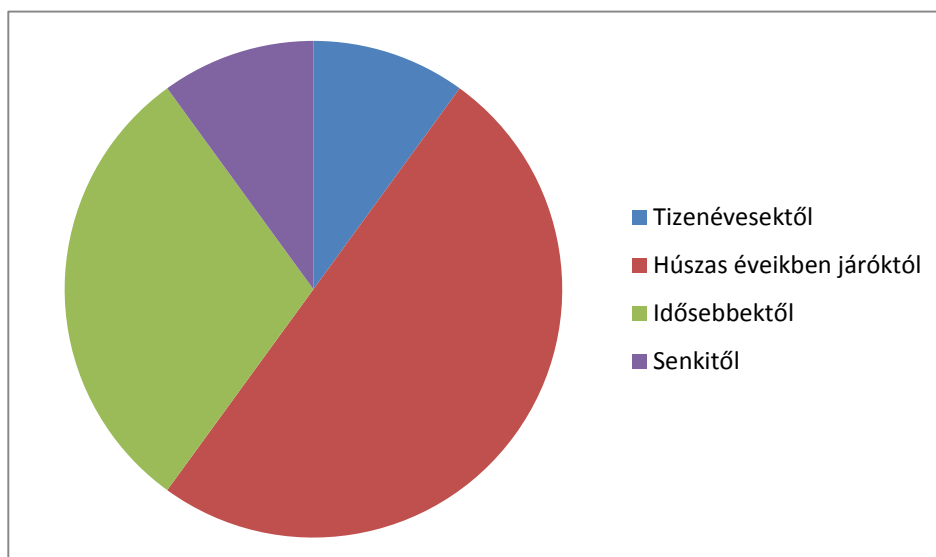
A férfiak 45%-a gondolta a nőkhöz hasonlóan, 40%-uk adta azt a választ, hogy csupán egy rossz humorú vicc és csupán 15%-uk volt tisztában azzal, hogy ez a megjegyzés szexista minőséggel bír.

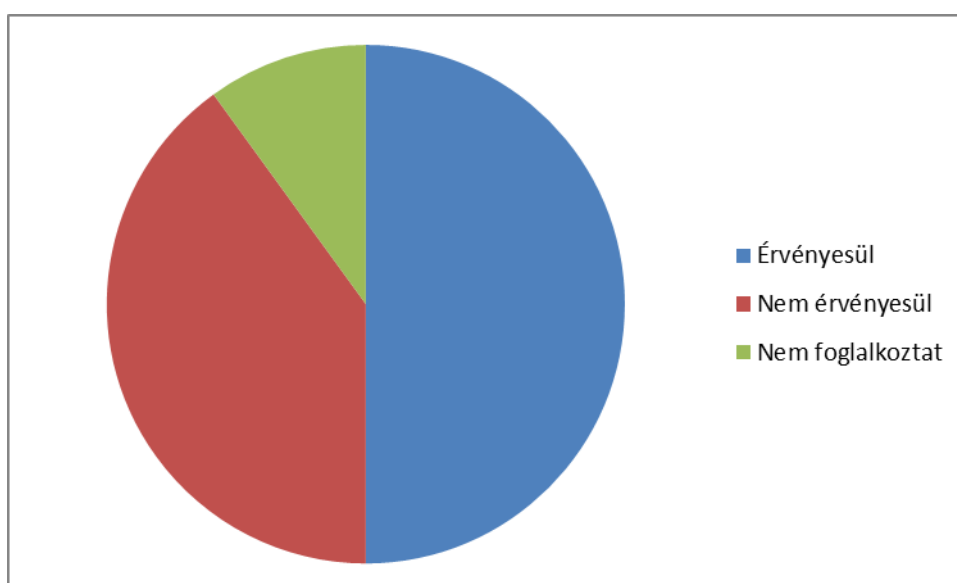
A férfiakkal kitöltött kérdőív 6. kérdése: Ön szerint szexistának minősül a következő megjegyzés? „Szebb vagy, ha hallgatsz.”

A megjegyzést tevők korbeli eloszlása a következőképpen alakult: A nők 50%-a fiatal, 20 év körüli férfiktől kap nemükre orientálódó bántó megjegyzést, 30%-uk az idősebbektől, 10%-uk a tinédzserektől származó szexista kifejezések áldozata és a maradék 10% női válaszadó vallja azt, hogy még sosem részesült hasonló vonatkozású megjegyzésben.

A fentebb leszűrt eredmények egyértelműen arra mutatnak, hogy a nők egyenjogúsága még semmiképp sem mondható teljesnek. Sok nő tisztában sincsen azzal, hogy a nemére vonatkozó bántó megjegyzések mekkora horderejűek vagy hogy mikor kap épp szexista megjegyzést. Ebből kifolyólag nem beszélhetünk teljes körű egyenjogúságról sem. Az erre vonatkozó kérdésekre kapott válaszok is meglepőek voltak: a nők 40%-a úgy gondolja, hogy nem érvényesül az egyenjogúság, 50%-uk azt a választ adta, hogy érvényesül és 10%-uk egyáltalán nem foglalkozik ezzel a kérdéssel.

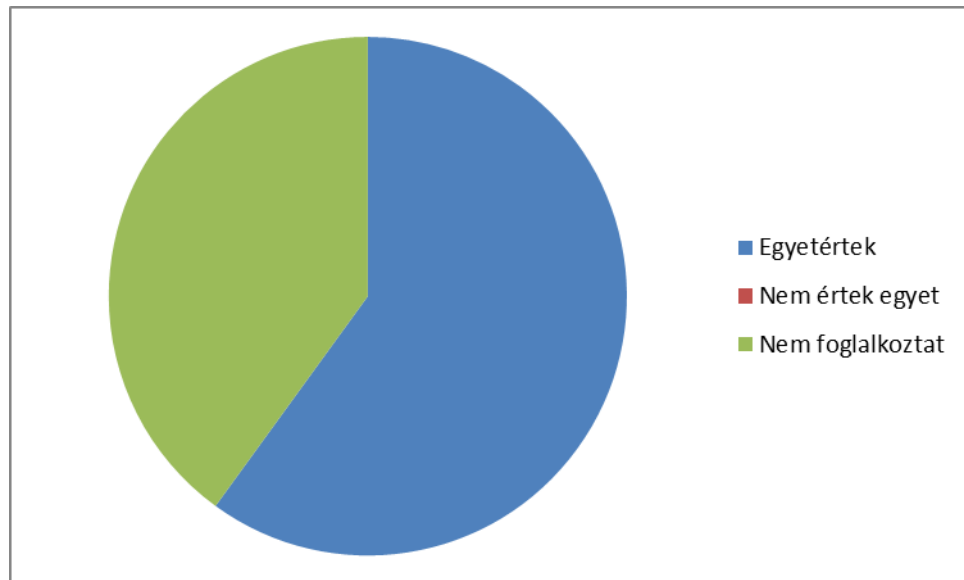

A nőkkal kitöltött kérdőív 3. kérdése: Milyen korúaktól kapott szexista megjegyzéseket?

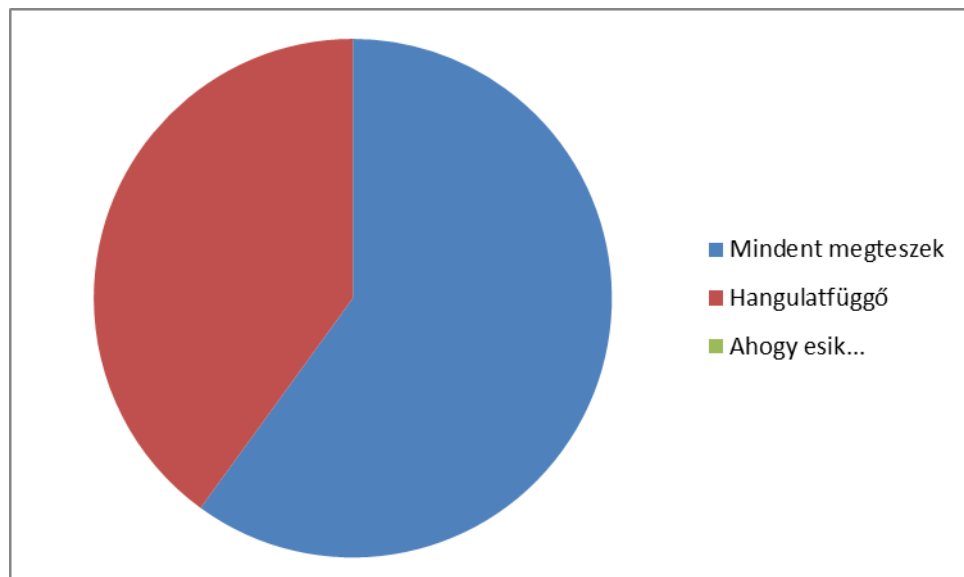

A nőkkal kitöltött kérdőív 5. kérdése: Mit gondol a nők egyenjogúságáról?

A férfiak 40%-át teljesen hidegen hagyja a nők egyenjogúságának kérdése. A 16-20 év közötti férfiak közül ketten, a 21-25 év közöttiek közül szintén ketten, az idősebb, 25 feletti korosztály képviselői közül pedig ötből négy férfit nem izgat az egyenjogúság kérdése.

A férfiakkal kitöltött kérdőív 3. kérdése: Mit gondol a nők egyenjogúságáról?

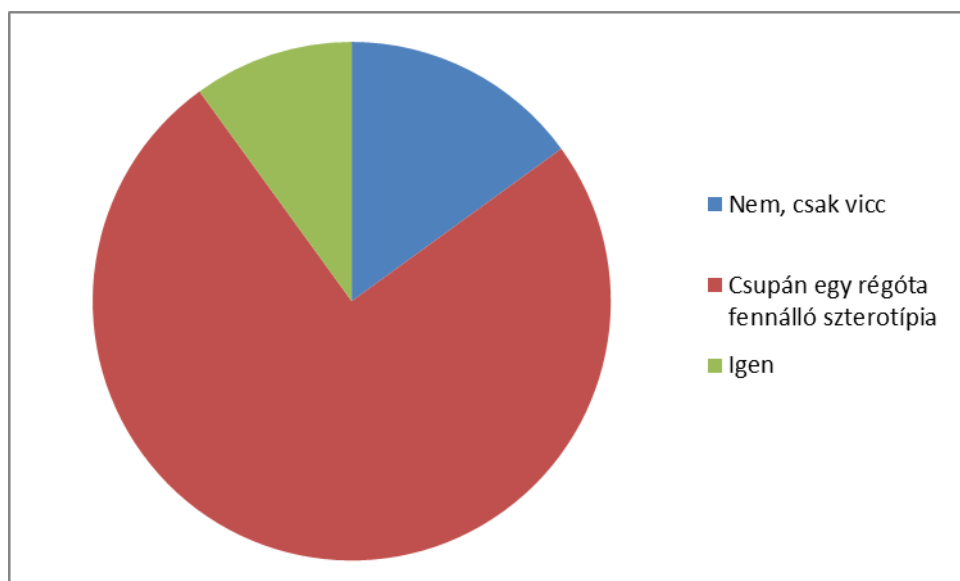
A férfiakkal kitöltött kérdőív 10. kérdése: Ön mennyire figyel arra, hogy udvarias legyen nő társával szemben?

Az eredmények tükrében azt lehet megállapítani, hogy manapság az udvariasság kérdése csupán mellékes dolognak számít. A válaszadók közül a nők 80%-a szerint a férfiak nem igazán udvariasak női társaikkal szemben és a férfiak 85%-a be is vallja, hogy ez valóban így van. A férfi válaszadók 40%-a vallja azt, hogy nem különösebben foglalkozik azzal, hogy a nőkkel teljes mértékben udvarias legyen. Az udvariasság kérdését a hangulatuk és kedvük határozza meg. A férfiak 60%-a adta azt a választ, hogy ők személy szerint mindent megtesznek, hogy udvariasak legyenek a „gyengébbik” nemmel szemben.

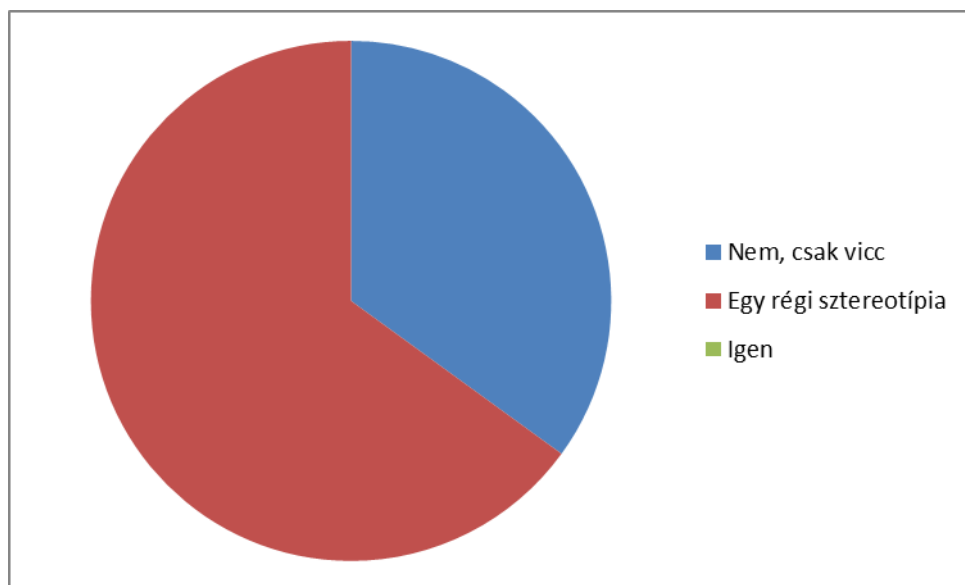
A fentiektől is meglepőbb, hogy a „szőke nő” sztereotípiára vonatkozóan a női válaszadók közül, 75% azt az álláspontot vallja hogy ez csak egy régóta fennálló sztereotípija, és csupán a nők 10%-a gondolja, hogy szexistának minősül az efféle megjegyzés. Ez azt jelenti, hogy 20 nőből csupán kettő van tisztában a szexizmus eredeti fogalmával és a szexista kifejezések mibenlétével.

A „szőke nő” sztereotípiával kapcsolatban a férfiak hasonlóan vélekedtek: 65%-uk gondolja úgy, hogy ez csupán egy régóta fennálló sztereotípija, 35%-uk viccesnek tartja és egyikük sem sorolja be a szexista kifejezések közé.

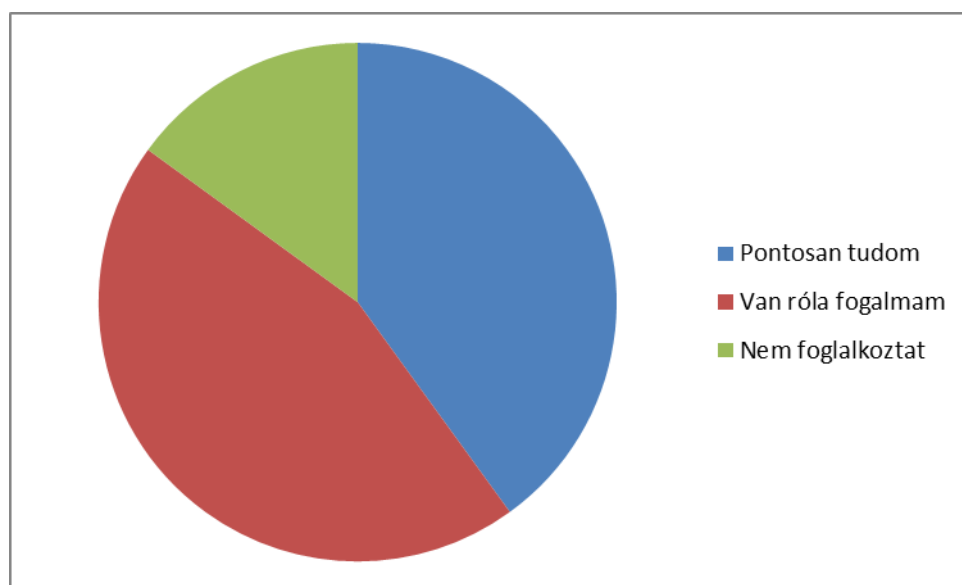
A női válaszadók között megoszlott a száma azoknak, akik elmondásuk szerint pontosan tisztában vannak a szexizmus jelentésével és az ebbe a kategóriába tartozó fogalmakkal és azoknak, akik teljes érdektelenséget mutatnak a témával kapcsolatban.

A nőkkel kitöltött kérdőív 8. kérdése: Ön szerint szexistának minősülnek a különböző szőke nők viccek?

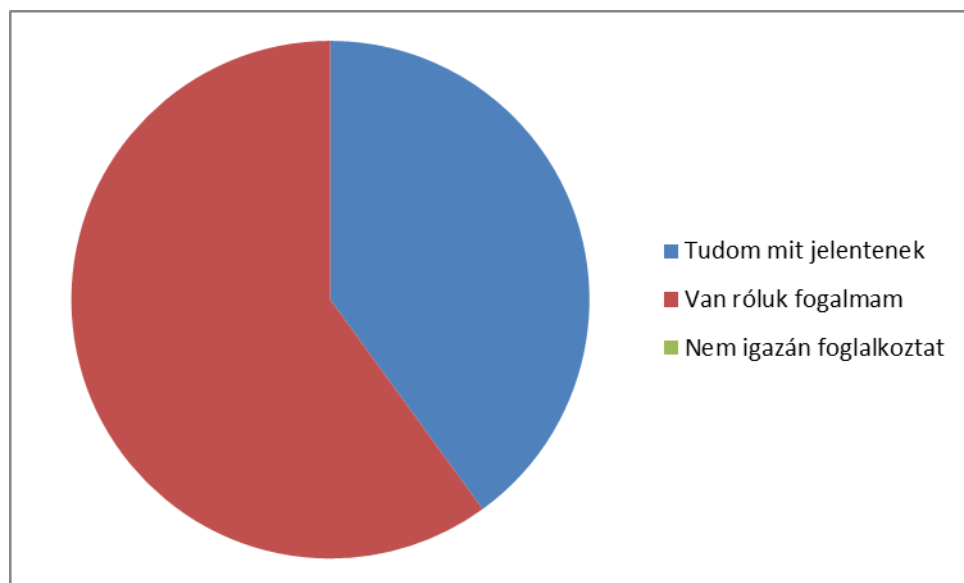
A férfiakkal kitöltött kérdőív 7. kérdése: Ön szerint szexistának minősülnek a szőke nők viccek?

A nőkkel kitöltött kérdőív 10. kérdése: „Mennyire van tisztában a szexista kifejezések fogalmával?”

Érdekes, hogy 20 nőből hármat egyáltalán nem érdekel a dolog és hogy a megkérdezettek 40%-a úgy értékeli, hogy pontosan tisztában van a fogalmakkal, miközben az előzőekben leírt kifejezés („szebb vagy ha hallgatsz”) valamint a „szőke nő” sztereotípiával kapcsolatban, világosan megmutatkozott, hogy sokan nincsenek tisztában a szexista kifejezések mivoltával.

A férfi válaszadók erre a kérdésre kevésbé adtak megosztó választ, mint a nők. 60%-uk tette voksát arra, hogy van némi fogalmuk a dologról és 40%-uk gondolta úgy, hogy teljes mértékben tisztában van velük.

A férfiakkal kitöltött kérdőív 9. kérdése: Mennyire van tisztában a szexizmus és szexista kifejezések fogalmával?

6. Összefoglalás

Konklúzióként vonhatom le, hogy az emberek nagy részének fejében él egy kép a szexizmusról és az ilyen fajta kifejezésekről, de a megkérdezettek válaszaiból nagyrészt arra lehet következtetni, hogy ez nem minden esetben teljes mértékben hiteles. Nemtől függetlenül, mind a férfiak és mind a nők nagy része meg van győződve, hogy a szexizmussal kapcsolatos dolgok teljes tudatában van, de sajnos sok esetben arra mutattak rá válaszaik, hogy ez egyáltalán nincs így.

Érdekes tény, hogy a megkérdezett nők 10-15%-a egyáltalán nem foglalkozik az egyenjogúság és a szexizmus kérdéskörével. Felmerül a lehetséges kapcsolat azzal, hogy talán éppen ezért nincsenek tisztában a szexista kifejezések miben létével. Érdektelenségük következtében nem foglalkoznak a kérdéssel és sokan ezáltal a dolog fontosságával sem. Főcélom ezért volt éppen az, hogy rávilágítsak a szexizmus nyelvi vonatkozásában vett fontosságára, a szexista kifejezések miértjeire.

A szakdolgozatom céljának tűztem ki, a szexista kifejezések és az undok megjegyzések közötti határvonal megállapítását, illetve az ezzel kapcsolatos általános kérdések megválaszolását. Szexistának minősül minden olyan megnyilvánulás, ami a nőket nemükre orientálódóan negatívan érinti. Idetartoznak tehát, a „szőke nős” viccek és a „Szebb vagy, ha hallgatsz.” kategóriájú megjegyzések is. Ezek mindennemű megközelítésből ítélve, degradálják a női nemet, és a biológiai alapú különbségeket élezi ki, a férfiak javára. A női nemet biológiai szempontból vett második nemnek titulálni, rájuk vonatkozóan általánosítani és beskatulyázni az évek óta fennálló szerepkörökbe mind a szexizmus kérdéskörébe tartozik. Dolgozatom foglalkozik a gyermekkorban meglévő sztereotípiák hatásával. Már öt éves kortól él az emberben a nők és a férfiak közötti megkülönböztetésre való hajlam. A különböző tulajdonságok, tárgyak két nemhez való csoportosításából látni lehet, hogy a gyerekeknek egy kialakult képe van már öt éves koruk körül a férfi-női szerepekről.

A nemek közti nyelvhasználat különbségeire vonatkozóan, azt sikerült megállapítanom, hogy a beszédképességbeli eltérések és a nők pszichológiai beállítottsága egyaránt oka lehet a devianciának. A férfiak és a nők közötti félreértések, esetleges udvariatlan viselkedések sokszor a két teljesen különböző agyműködésnek és nyelvi

eszköztárnak köszönhető. A férfiak ritkábban beszélnek, de annál komolyabb hangnemben, a nők pedig sokszor nyilvánulnak meg ösztöneiktől, pillanatnyi érzelmeiktől vezérelve.

Mindent összevetve megállapítható, hogy sokan nincsenek tisztában a szexizmus kérdéskörével és fontosságával. A szexista megjegyzések gyakrabban fordulnak elő környezetünkben, mint azt gondolnánk. Dolgozatom célja az volt, hogy ezeket a megnyilvánulásokat tisztázzam. Kitöltött kérdőívem eredményeit összevetve: sokan nem foglalkoznak ezzel témával azzal szemben, hogy a férfiak 70%-a szerint a nők részesülnek több nemükre vonatkozó negatív megnyilvánulással. A nők 75%-a nem tudja pontosan, hogy a szexista kifejezésnek minősül minden egyes megjegyzés, melyeket sokan a „rosszhumorú” kategóriába, vagy az évek óta fennálló sztereotípiákhoz sorolnak. Ezek a kifejezések mind a nőkre irányuló negatív diszkrimináció jegyét hordozzák.

7. Summary

In my thesis I have dealt with those sexist comments, which discriminates women negatively. The aim was to clear these negative comments, so I have worked out the concept of courtesy, that I have showed from the aspect of men and women as well, with the differences between the talking of the two genders.

As a result of the variant talking modes and the different language toolbars there is a difference between men and women even from the childhood. That is why I wanted to clear the deviances of the childhood too. These differences can come from the individual biological and cultural backgrounds.

Furthermore, I have dealt with the question of generic stereotypes, principally in connection with women, thus I have also worked out the topic of the equality.

One of the main purposes of my thesis was to clear the limit between a sexist expression and the bad sense of humour. All the comments, which demotes and underestimates women just because of their biological trait, are sexist comments.

8. Bibliográfia

Allan Pease–Barbara Pease 2000. *Miért nem képesek többfelé figyelni a férfiak és miért nem tudnak eligazodni a térképen a nők?*. Fiesta. Budapest.

Ann Weatherall 2011. *Nyelv, diskurzus és genderitás*. In: Juhász Valéria–Kegyesné Szekeres Erika. *Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és német szakirodalomból*. SZEK JGYF K. Szeged. 21–44.

Deborah Tannen 1993. *Gender and conversational interaction*. Oxford. New York.

Hanna Meissner 2011. *A nem társadalmi konstrukciója*. In: Juhász Valéria–Kegyesné Szekeres Erika (szerk.): *Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és német szakirodalomból*. SZEK JGYF K. Szeged. 45–73.

H. Sas Judit 1988. *Nőies nők és férfias férfiak A nőkkel és a férfiakkal kapcsolatos társadalmi sztereotípiák élete eredete és szocializációja*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Joan Swann 2011. *Iskolai nyelv (Nyelv és gender oktatási környezetben)*. In: Juhász Valéria–Kegyesné Szekeres Erika, *Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és német szakirodalomból*. SZEK JGYF K. Szeged. 310–327.

John Gray, 1992. *Men are from Mars, women are from Venus*. London. Thorsons.

Kegyesné Szekeres Erika–Simigné Fenyő Sarolta (szerk.) *Sokszínű nyelvészet. Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás*. ME. Miskolc.

Keith Johnstone 1993. *Impro Improvizáció és a színház*. Közművelődés Háza. Tatabánya.

Mary Talbot 2011. *A nemi sztereotípiák újratermelődése kritikai szemszögből*. In: Juhász Valéria–Kegyesné Szekeres Erika (szerk.): *Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és német szakirodalomból*. SZEK JGYF K. Szeged. 89–105.

Otto Jespersen 1922. *Language its nature, development and origin*. G. Allen & Unwin ltd. London.

Sara Mills 2011. *Az udvariasság, udvariatlanság és a genderidentitás újraértelmezése*. In: Juhász Valéria–Kegyesné Szekeres Erika (szerk.) *Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és német szakirodalomból*. SZEK JGYF K. Szeged. 74–88.

Schleicher Nóra 2006. *Paradigmaváltások: A társadalmi nem és nyelvhasználat kutatásának rövid története*. Kegyesné Szekeres Erika–Simigné Fenyő Sarolta In: *Sokszínű nyelvészet. Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás*. ME. Miskolc. 39–50.

Tamar Murachver-Anna Janssen 2011. *Gender, kommunikáció és kontextus*. In: Juhász Valéria–Kegyesné Szekeres Erika (szerk.): *Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és német szakirodalomból*. SZEK JGYF K. Szeged. 134–151.

<http://www.nytud.hu/NMNYK/eloadas/kegyesne-szekeres.rtf>. (2015. 04. 08.)

<http://www.szotar.ro/?szotar=tt&id=23> (2015. 02. 15.)

http://www.matarka.hu/koz/ISSN_1788-9979/vol_2_no_1_2007/ISSN_1788-9979_vol_2_no_1_2007_043-051.pdf (2015. 02. 27.)

9. Mellékletek

A férfiak által kitöltött kérdőív

1. Hány éves?
a: 16-20
b: 21-25
c: 25-
2. Bántott már meg (akaratlanul is) nőt a nemére orientálódó negatív megjegyzéssel?
a: valószínűleg igen, de akarva még soha
b: igen volt rá példa, hogy akarva tettem hasonló megjegyzést
c: nem tudom
3. Mit gondol a nők egyenjogúságáról?
a: egyetértek vele
b: nem értek egyet vele
c: nem igazán foglalkoztat
4. Mi a véleménye; a férfiak vagy a nők kapnak több degradáló megjegyzést a nemüket illetően?
a: nők
b: férfiak
c: azonos arányban
5. Jogosnak tartja a nőkre irányuló sztereotípiákat? (Például egy szőke nős vicc esetében)
a: nem
b: igen
c: nem igazán foglalkoztat
6. Ön szerint szexistának minősül, a következő megjegyzés? „Szebb vagy, ha hallgatsz”
a: Igen
b: Nem, csak egy undok megjegyzés
c: Nem csak egy rosszhumorú vicc
7. Ön szerint szexistának minősülnek a különböző „szőke nős” viccek?
a: Nem, csupán vicc az egész

- b: Egy régóta fennálló sztereotípia
 - c: Igen, szexistának minősül
- 8.** Ön szerint mennyire udvariasak manapság a férfiak a nőkkel szemben?
- a: Teljes mértékben
 - b: Nem igazán
 - c: Egyáltalán nem
- 9.** Ön mennyire van tisztában a szexizmus és a szexista kifejezések fogalmával?
- a: Tudom, mit jelentenek
 - b: Van róla fogalmam
 - c: Nem igazán foglalkoztat
- 10.** Ön mennyire figyel oda, hogy udvarias legyen nő társával?
- a: Minden tölem telhetőt megteszek
 - b: Hangulat és kedv függő
 - c: Ahogy esik, úgy...

A nőkre által kitöltött kérdőív:

1. Hány éves?
 - a: 16-20
 - b: 21-25
 - c: 25-
2. Milyen gyakran szembesül a nemére vonatkozó bántó megjegyzésekkel?
 - a: gyakran van ilyen
 - b: ritkán van ilyen
 - c: soha nem volt még rá példa
3. Milyen korúak részéről kapta az ilyen megjegyzéseket?
 - a: tízen évesektől
 - b: fiatal húszas éveikben járóaktól
 - c: idősebb, felnőtt emberektől
4. Milyen neműek a megjegyzést tevők?
 - a: férfiak
 - b: nők
 - c: megoszlik
5. Mit gondol a nők egyenjogúságáról napjainkban?
 - a: érvényesül
 - b: nem érvényesül
 - c: nem foglalkoztat
6. Mi a véleménye; melyik nem kap több degradáló megjegyzést a nemét illetően?
 - a: nők
 - b: férfiak
 - c: azonos arányban
7. Ön szerint szexistának minősül, a következő megjegyzés? „Szebb vagy, ha hallgatsz”
 - a: Igen
 - b: Nem, csak egy undok megjegyzés
 - c: Nem csak egy rosszhumorú vicc

8. Ön szerint szexistának minősülnek a különböző „szőke nők” viccek?
- a: Nem, csupán vicc az egész
 - b: Egy régóta fennálló sztereotípi
 - c: Igen, szexistának minősül
9. Ön szerint mennyire udvariasak manapság a férfiak a nőkkel szemben?
- a: Teljes mértékben
 - b: Nem igazán
 - c: Egyáltalán nem
10. Ön mennyire van tisztában a szexizmus és a szexista kifejezések fogalmával?
- a: Pontosan tudom, mit jelentenek
 - b: Van róla fogalmam
 - c: Nem igazán foglalkoztat